

OPSERVATORIJA ZA ILEGALNE EKONOMIJE U JUGOISTOČNOJ EVROPI

IZDANJE

3 DECEMBAR–JANUAR 2020–2021

Sažetak najvažnijih informacija

Profitiranje od pandemije: COVID-19 i korupcija.

Drugi talas pandemije COVID-19 zahvatio je Zapadni Balkan. Mnoge zemlje su zatvorene što je smanjilo transparentnost javnih nabavki i prostor za civilno društvo i medije da izveštavaju o korupciji i organizovanom kriminalu. Kriminalci i korumpirani zvaničnici su vrlo brzo u tome videli priliku za ostvarenje ličnog profita. Istražujemo kako je pandemija razotkrila slabosti prouzrokovane lošim upravljanjem i korupcijom i kako može da pogorša ionako nestabilne socijalno-ekonomske i zdravstvene uslove.

Gužva na Koridoru 10: krijumčarenje migranata kroz severnu Makedoniju.

Tokom 2015. godine gotovo 700 000 izbeglica i migranata putovalo je iz Grčke kroz Severnu Makedoniju, krećući se prema severu ka Srbiji i EU, duž Koridora 10. Iako je balkanska ruta zatvorena u martu 2016. godine, nastavlja se protok ljudi kroz Severnu Makedoniju. Ovaj članak mapira glavne rute i istražuje kako se migranti krijumčare, naročito preko čvorišta oko južne granice sa Grčkom i Srbijom na severu.

Jačanje poverenja između policije i carine u jugoistočnoj Evropi.

Od svog osnivanja 1999. godine, Centar za sprovođenje zakona u jugoistočnoj Evropi (SELEC), sa sedištem u Bukureštu, unapređuje saradnju među policijskim i carinskim službenicima u borbi protiv transnacionalnog, ozbiljnog i organizovanog kriminala u regionu. Generalna direktorka Snejana Maleeva iz Bugarske objašnjava aktivnosti SELEC-a, uključujući obuku, zajedničke operacije i analize, kao i unapređivanje saradnje među tužiocima.

Obećanja koja ispunjavamo: nadgledanje obećanja o borbi protiv korupcije na Zapadnom Balkanu.

Berlinski proces pokrenut je 2014. godine s ciljem olakšavanja regionalne saradnje među zemljama Zapadnog Balkana i jačanja evropskih integracija i bezbednosti. U julu 2018. godine, na Londonskom samitu, pet zemalja Zapadnog Balkana (a zatim i Srbija 2019.) potpisale su antikorupcijske sporazume. Posmatramo kako se korupciji pristupilo u okviru

Berlinskog procesa i procenjujemo u kojoj meri zemlje ispunjavaju svoje obaveze u borbi protiv korupcije.

Jačanje otpornosti i pomirenja u Mostaru.

Grad Mostar, na jugu Bosne i Hercegovine, žarište je organizovanog kriminala, posebno za trgovinu drogom i šverc oružja. Zbog slabog policijskog rada, grad je postao utočište za kriminalce iz regiona koji se kriju od

drugih kriminalnih grupa ili beže od zakona. Huliganizam je takođe problem u gradu. Intervjuisali smo Almira Denju, predsednika lokalne nevladine organizacije Klub MASA Mostar (Mutual Action for Strengthening Alternative), o njenom radu na promociji prihvatanja i pomirenja u zajednici, posebno među mladima i ljudima na marginama društva.

O OVOM BROJU

U trećem broju Biltena rizika koji je proizvela Opservatorija civilnog društva za borbu protiv organizovanog kriminala u jugoistočnoj Evropi nastavljamo da se fokusiramo na uticaj virusa COVID-19 na političku ekonomiju Zapadnog Balkana. Dok drugi talas pandemije hara regionom, posmatramo kako kriminalci i korumpirani službenici koriste priliku da zarade na račun građana i kako COVID-19 razotkriva slabosti u zdravstvenim sistemima i upravljanju u zemljama Zapadnog Balkana.

Prateći Berlinski proces i nedavni samit u Sofiji od 10. novembra 2020, podsećamo na antikorupcijska obećanja sa samitu u Londonu u julu 2018. godine u okviru istog procesa. Ističemo da iako je postignut određeni napredak u ispunjavanju ovih obećanja, u pojedinim zemljama je čak došlo do nazadovanja. Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC) uskoro će objaviti procenu koliko su države dobre u ispunjavanju datih antikorupcijskih obećanja u okviru Berlinskog procesa.

Pre pet godina, 2015. godine, stotine hiljada tražilaca azila i migranata prošlo je kroz Balkan na putu ka EU.

Iako je balkanska ruta proglašena zatvorenom u martu 2016. godine, migranti se i dalje krijumčare kroz region. U ovom broju biltena fokusiramo se na to gde i kako se krijumčare kroz Severnu Makedoniju.

Iako je fokus ovog biltena uglavnom na rizicima od organizovanog kriminala i korupcije na Zapadnom Balkanu, prikazaćemo i šta se sve radi na polju njihovog suzbijanja. Na primer, ovog meseca se fokusiramo na rad SELEC-a, koji već dve decenije unapređuje saradnju između policijskih i carinskih službenika u borbi protiv transnacionalnog, ozbiljnog i organizovanog kriminala u regionu. U našem serijalu o otpornosti razgovarali smo se predsednikom nevladine organizacije MASA sa sedištem u podeljenom i kriminalom razorenom gradu Mostaru u Bosni i Hercegovini. Pričali smo o tome kako MASA vidi problem organizovanog kriminala u svojoj zajednici i šta rade kako bi osnažili mlade i integrisali ljude sa margina društva, u čemu ih podržava i Fond za otpornost Globalne inicijative.

Kao i uvek, ako imate komentar ili ideje za Bilten rizika ili biste želeli da date svoj doprinos, molimo vas da kontaktirate almedina.dodic@globalinitiative.net.

Profitiranje od pandemije: COVID-19 i korupcija.

Drugi talas pandemije COVID-19 hara Zapadnim Balkanom i mnoge zemlje su ponovo zaključane. Od početka pandemije u martu 2020. godine, regionalna mreža GI-TOC identifikovala je brojne incidente u vezi sa tajnim tenderskim procesima za kupovinu zaštitne opreme, testova na koronavirus, medicinske opreme i druge zdravstvene opreme. Postoji ozbiljna zabrinutost da je pandemija dodatno olakšala moguću zloupotrebu državnih sredstava.¹

Tokom prvog talasa bilo je očigledno da su procesi javnih nabavki širom regiona već postali manje transparentni i da se smanjuje mogućnost za izveštavanje organizacija civilnog društva i medija o korupciji i organizovanom kriminalu.² Taj trend se nastavio tokom drugog talasa. Kriminalci i korumpirani zvaničnici su brzo uočili priliku za ostvarenje ličnog profita dok građani pate.

Neki procesi nabavki ne samo da otvaraju vrata korupciji, već i stvaraju rizike po javno zdravlje. U notornom slučaju u Bosni i Hercegovini, viši zvaničnik zadužen za nabavku medicinske opreme suspendovan je nakon što se ispostavilo da su neispravni respiratori koje je firma za preradu malina uvezla iz Kine (za javna sredstva u iznosu od 5,84 miliona američkih dolara).³ Do sredine novembra 2020. godine nije upotrebljen nijedan od tih respiratora i niko ne snosi odgovornost za to. Postoje i izveštaji, na primer, iz Srbije,⁴ o ljudima koji kupuju i prodaju negativne PCR testove za 30 do 100 evra radi lakšeg prelaska granice.⁵

Kao i u drugim delovima sveta, potrošači na Zapadnom Balkanu su žrtve prevaranata koji prodaju falsifikovane lekove i maske, posebno onlajn – a taj rizik bi mogao da se poveća kada vakcina postane dostupna. Takođe postoji bojazan da bi kriminalci mogli da zloupotrebe državne

Fudbalski sudija se testira na COVID-19 u Prištini na Kosovu.

© Armend Nimani/AFP via Getty Images

šeme davanja kompenzacija privatnim preduzećima sa ciljem ublažavanja ekonomskih troškova pandemije.

Situacija na Kosovu pokazuje sve razloge za zabrinutost izražene u drugim zemljama regiona. U proteklih nekoliko meseci, javna kritika na Kosovu je usmerena na navode o korupciji u okviru privatnih usluga testiranja i političkom mešanju u farmaceutsko tržište zemlje.

Zabrinutost u vezi sa testiranjem usredsređena je na licenciranje privatnih medicinskih laboratorija za vršenje testiranja, pored javnih bolnica. Nekoliko laboratorija je u početku imalo dozvolu da radi od avgusta 2020.⁶ Međutim, samo jedna je imala dozvolu za obavljanje usluga testiranja PCR (RT-PCR) u realnom vremenu za dijagnozu COVID-19. Druge licencirane laboratorije smele su da vrše samo serološke testove (testove na antitela).⁷

Prema kosovskim medijima, jedina laboratorija koja ima dozvolu za izvođenje RT-PCR testova je u vlasništvu privatne kompanije koja ima bliske veze sa vladajućim strankama i koja je u prošlosti pokušavala da monopolizuje određene usluge, poput registracije automobila.⁸

Glavna zamerka zabrinutih građana je što ova kompanija naplaćuje oko 200 evra za brzi test iz svoje laboratorije, iako on obično košta oko 65 evra.⁹ Ministarstvo zdravlja bilo je žestoko kritikovano jer je omogućilo kompaniji da zloupotrebi položaj jedinog privatnog pružaoca takvih usluga testiranja.¹⁰

Imajući u vidu negativne efekte pandemije na ionako slabu kosovsku ekonomiju,¹¹ kritičari su istakli da je država trebala da spreči privatnu kompaniju da stekne monopol na osnovnu uslugu i da je trebala da interveniše u ograničavanju cene testiranja. Međutim, Ministarstvo zdravlja je izjavilo da „ne određuje cene ovih usluga“.¹² Ipak, kao odgovor na žestoke javne kritike, vlada je početkom septembra dodelila licence

drugim dvema privatnim medicinskim laboratorijama koje su u mogućnosti da vrše RT-PCR testiranje, čime je monopol okončan.¹³

Kosovska vlada se takođe našla na udaru kritika zbog mešanja u farmaceutsko tržište na štetu stanovništva. U avgustu 2020. godine, vlada je ukinula podzakonski akt kojim su utvrđene i regulisane cene lekova na veliko i na malo u privatnom sektoru.¹⁴ Ovo je pokrenulo žestoku raspravu u kojoj je ministar zdravlja najoštrije kritikovan zbog odluke za koju su se ljudi plašili da bi mogla dovesti do značajnog povećanja troškova osnovnih lekova, kao i do gomilanja medicinskih proizvoda i prekomernog povećanja cena povezanih sa pandemijom ili čak stvaranja crnog tržišta.

Zapravo, farmaceutska zajednica na Kosovu nazvala je ukidanje zakona krivičnim delom i tražila da ministar podnese ostavku,¹⁵ a kosovske opozicione stranke rekle su da je taj potez otvorio put mrežama organizovanog kriminala i korupcije da profitiraju od pandemije.¹⁶ Pod ovim velikim pritiskom, ministar je poništio ukidanje zakona i naložio ministarstvu da izmeni trenutni podzakonski akt kako bi efikasnije odredio cene farmaceutskih proizvoda.¹⁷

Pandemija je razotkrila slabosti uzrokovane lošim upravljanjem i korupcijom, rizike koji podrivaju ionako nestabilne socijalno-ekonomske i zdravstvene uslove i stvorila je mogućnosti za organizovani kriminal i korupciju. Kako broj slučajeva COVID-19 po drugi put raste u zemljama Zapadnog Balkana, lekcije naučene iz prvog talasa moraju da se primenjuju, posebno u praćenju procesa nabavki, obezbeđivanju fer cena i konkurencije i održavanju institucionalnog integriteta. U ovoj vanrednoj situaciji mora se povećati kontrola načina na koji se koriste javna sredstva. U suprotnom, javne institucije će biti dodatno oslabiljene korupcijom.

Napomene

- 1 Fjori Sinoruka, Shqetësime në Shqipëri mbi vargun e tenderëve sekretë për COVID-19 (Fjori Sinoruka, Concern in Albania over String of Secretive COVID-19 Tenders) BIRN, 7. oktobar 2020, <https://balkaninsight.com/2020/10/07/concern-in-albania-over-string-of-secretive-covid-19-tenders/>; Transparency Serbia, Illegal concealment of medical procurement documents, 7. avgust 2020, <https://transparentnost.org.rs/index.php/en/110-english/naslovna/11565-illegal-concealment-of-medical-procurement-documents>.
- 2 Nikola Cuckic, Pandemia e COVID-19 si kërcënim për shtetin ligjor në Ballkanin Perëndimor (Nikola Cuckic, COVID-19

pandemic as a threat to the rule of law in the Western Balkans), 31. mart 2020 <https://europeanwesternbalkans.com/2020/03/31/covid-19-pandemic-as-a-threat-to-the-rule-of-law-in-the-western-balkans/>.

- 3 Zyrtaři boshnjak pezullohet pas investigimit të importimit të ventilatorëve me defekt (Bosnian official suspended amid probe into import of defective ventilators), Reuters, 12. maj 2020 <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-bosnia-ventilators-idUSKBN22O26R>.
- 4 J A, Lažni PCR testovi od 30 do 100 Evra Grupa falsifikatora izradivala dokumenta za kriminalce, s početkom epidemije je

- 'prešaltali' na novi biznis, Blic, 20. avgust 2020, <https://www.blic.rs/vesti/hronika/lazni-pcr-testovi-od-30-do-100-evra-grupa-falsifikatora-izradivala-dokumenta-za/m05ezsw>.
- 5 Makedonci tvrde – u Nišu i Vranju se prodaju falsifikovani negativni PCR testovi, N1, 23. jun 2020, <http://rs.n1info.com/Vesti/a613006/Falsifikovani-negativni-PCR-testovi.html>.
 - 6 Republika e Kosovës Ministria e Shëndetësisë, *Institucionet Private Shëndetësore të licencuara për testim të Sars-Cov2*, 10 gusht 2020, <https://msh.rks-gov.net/institucionet-private-shendetesore-te-licencuara-per-testim-te-sars-cov2/>.
 - 7 Nadie Ahmeti, *Monopoli me teste për COVID-19*, Radio Evropa e Lirë, 31. avgust 2020, <https://www.evropaelire.org/a/kosova-monopol-testet-covid19/30813346.html>.
 - 8 *Edhe një dhuratë për oligarkët, vajza e Blerim Devollit shpërblehet nga Ministria e Shëndetësisë me licencën për teste PCR të COVID-it*, Gazeta Express, 28. avgust 2020, <https://www.gazetaexpress.com/edhe-nje-dhurate-per-oligarket-vajza-e-blerim-devollit-shperblehet-nga-ministria-e-shendetesise-me-licencen-per-teste-pcr-te-covid-it/?fbclid=IwAR34tnKc3HONyZMZbr9Y0GobXRZmRK3gnfT9vArPAZk5kBsCFQeUxE4FLY>.
 - 9 Dorentina Thaqi, *2200 euro për një test PCR për COVID-19, ata që u testuan thonë se s'patën zgjidhje tjetër*, Koha.Net, 30. avgust 2020, <https://www.koha.net/arberi/235311/200-euro-per-nje-test-pcr-per-covid-19-ata-qe-u-testuan-thone-se-spaten-zgjidhje-tjeter/>.
 - 10 Nadie Ahmeti, *Monopoli me teste për COVID-19*, Radio Evropa e Lirë, 31. avgust 2020, <https://www.evropaelire.org/a/kosova-monopol-testet-covid19/30813346.html>.
 - 11 World Bank Group, *The economic and social impact of COVID-19, Western Balkans regular economic report no.17, Spring 2020*, 19–24, <http://documents1.worldbank.org/curated/en/457181588085856454/pdf/The-Economic-and-Social-Impact-of-COVID-19-The-Country-Notes.pdf>.
 - 12 Dorentina Kastrati, *Ministria e Shëndetësisë jep sqarim për çmimet e testeve për COVID-19 nga laboratorët privatë*, Kallxo.com, 30. avgust 2020, <https://kallxo.com/lajm/ministria-e-shendetesise-jep-sqarim-per-cmimet-e-testeve-per-covid-19-nga-laboratoret-private/>.
 - 13 Drenushë Ramadani, *MSH licencon një laborator dhe rilicenson një tjetër për testimin e COVID-19 me PCR*, Kallxo.com, 3. septembar 2020, <https://kallxo.com/lajm/msh-licencon-nje-laborator-dhe-rilicenson-nje-tjeter-per-testimin-e-covid-19-me-pcr/>.
 - 14 Podzakonski akt je Administrativno uputstvo br. 02/2019 o regulisanju cena lekova i medicinskih instrumenata i uredaja, <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2019/07/Udhezim-Administrativ-02-2019-P%C3%ABr-rregullimin-e-%C3%A7mimit-te-barnave.pdf>.
 - 15 *MSH-ja shfuqizon udhëzimin për rregullimin e çmimeve të barnave, Oda e Farmacistëve kërkon shkarkimin e Zemajt*, Telegraf, 4. avgust 2020, <https://telegraf.com/msh-ja-shfuqizon-udhezimin-per-rregullimin-e-cmimeve-te-barnave-oda-e-farmacisteve-kerkon-shkarkimin-e-zemajt/>.
 - 16 *PDK: Manipulimi i Zemajt me udhëzimin për çmimin e barnave do t'u kushtojë qytetarëve*, Koha.Net, 5. avgust 2020, <https://www.koha.net/arberi/232234/pdk-manipulimi-i-zemajt-me-udhezimin-per-cmimin-e-barnave-do-tu-kushtoj-qytetareve/>.
 - 17 *Zemaj anulon vendimin e djeshëm për rregullimin e çmimit të barnave*, Koha.Net, 5. avgust 2020, <https://www.koha.net/arberi/232228/zemaj-anulon-vendimin-e-djeshem-per-rregullimin-e-cmimit-te-barnave/>.

Gužva na Koridoru 10: krijumčarenje migranata kroz severnu Makedoniju.

U 2015. godini više od pola miliona izbeglica i migranata prošlo je kroz Zapadni Balkan, posebno iz Grčke, preko Severne Makedonije, u Srbiju, a zatim u Mađarsku. Iako je ova tzv. balkanska ruta proglašena zatvorenom u martu 2016. godine, protok nikada nije u potpunosti prestao; poslednjih meseci se ponovo povećao. Migranti se i dalje krijumčare Koridorom 10 - glavnim transportnim putem od Soluna preko Severne Makedonije i Srbije do Budimpešte, kao i zapadno od Beograda preko Hrvatske i Slovenije, do Graca i Salzburga u Austriji.

U 2015. godini širom sveta su emitovani dramatični snimci tražilaca azila i migranata koji su pokušali da pređu granicu iz Grčke kroz Severnu Makedoniju, u pokušaju da krenu prema severozapadu balkanskom rutom u centralnu Evropu. Nakon zatvaranja balkanske rute, broj neregularnih prelaza je opao sa 694 674 u 2015. na nešto više od 4 000 u 2017. godini.¹

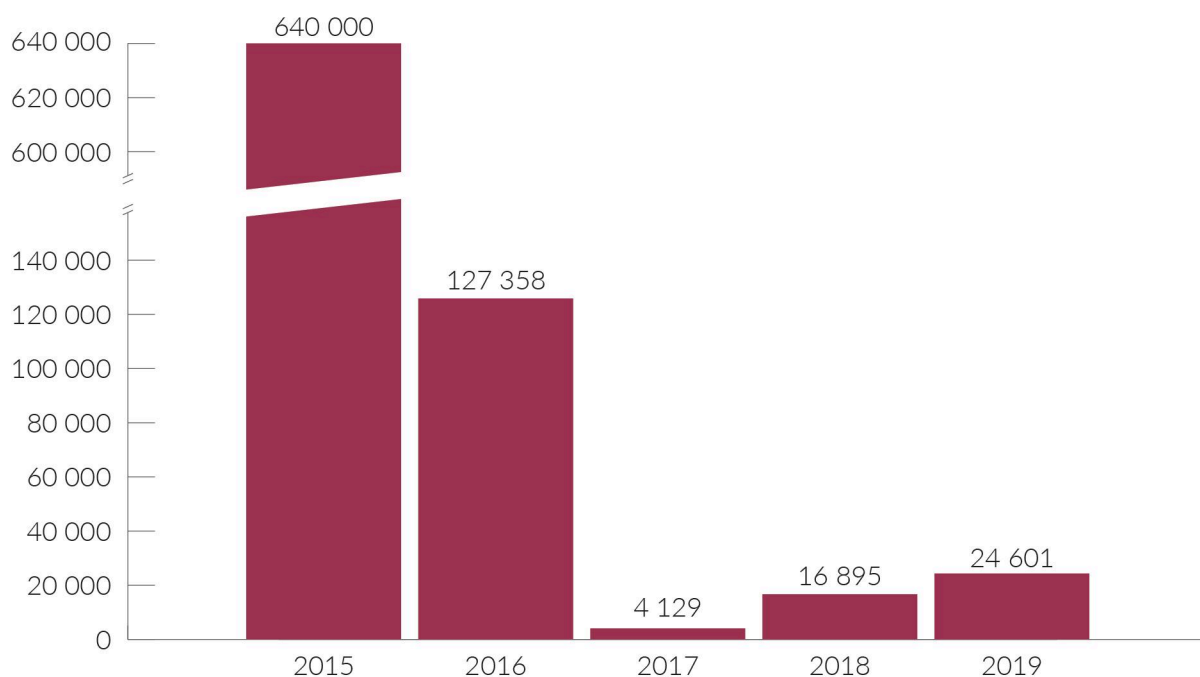
Od početka 2016. godine, povećana granična bezbednost, poput podizanja ograda i raspoređivanja Frontex-ovih graničara i zajedničkih graničnih patrola,

doveli su do toga da se migranti preusmere na jadransku rutu koja prolazi iz Grčke u Albaniju, kroz Crnu Goru i Bosnu i Hercegovinu, a zatim u Hrvatsku. Zatvaranje balkanske rute takođe je navelo migrante i tražioce azila da se više oslanjaju na kriminalne mreže za pružanje usluga krijumčarenja i lažnih putnih dokumenata.²

Međutim, broj ljudi koji pokušavaju da pređu iz Grčke u Severnu Makedoniju - a odatle u južnu Srbiju - raste od 2019. godine. Koridor 10 je ponovo stekao popularnost kao arterija za krijumčarenje migranata: tokom 2019. godine prijavljeno je skoro 25 000 neregularnih prelazaka u Severnu Makedoniju.³ Većina tražilaca azila i migranata su mladići koji dolaze sa Bliskog Istoka i Severne Afrike, kao i iz Avganistana i Pakistana.⁴

Ulazna mesta i krijumčarske rute

Migranti se krijumčare kroz Severnu Makedoniju u tri glavna koraka: prelazak iz Grčke u Severnu Makedoniju, tranzit kroz Severnu Makedoniju i prelazak iz Severne Makedonije u Srbiju. Krijumčarenje migranata iz Grčke u Severnu Makedoniju odvija se u dva glavna pravca: jedan od sela Idomeni (Grčka) do Đevdelije (Severna

SLIKA 1 Statistika o neregularnim prelazima kroz Severnu Makedoniju.

Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Severne Makedonije, Godišnji izveštaji za 2017, 2018. i 2020. i Izveštaj za procenu rizika od organizovanog i ozbiljnog kriminala (2017–2019).

Makedonija), a drugi neobebeženim stazama preko planine Belasica, u blizini grada Strumice (Severna Makedonija).

Idomeni je 2015. bio glavni prelaz za stotine hiljada migranata i izbeglica na putu ka centralnoj Evropi. Danas je i dalje čvorište, ali na znatno nižem nivou. Migrante preuzimaju krijumčari u blizini hotela Hara, koji se nalazi na autoputu E-75 koji povezuje Solun i Skoplje. Većinu krijumčarenja sprovode Avganistanci i Pakistanci, često u saradnji sa građanima Severne Makedonije. Najčešći pravci prolaze kroz pogranično selo Moin, zapadno od reke Vardar, i sela Stojakovo, Prdejci, Selemli, Negorci, Miravci, Miletkovo i Bogorodica.

Migranti se često krijumčare u automobilima i kamionima preko graničnog prelaza Bogorodica. Bilo je i nekoliko slučajeva migranata koji su pokušali da pređu granicu putničkim ili teretnim vozom na železničkom graničnom prelazu Đevdelija. To može biti opasno: neki migranti su povređeni ili su izgubili život dok su pokušavali da uskoče

u vozove u pokretu ili su došli u kontakt sa visokonaponskim kablovima.⁵ Voz koji je 2015. godine išao iz Soluna za Beograd pregazio je 14 migranata koji su zaspali na pruži.⁶

Druga ruta prolazi preko planine na Belasici i kroz region Dojrana, gde policija Severne Makedonije redovno otkriva migrante.⁷ Na primer, policija je u julu 2020. godine pronašla 12 sirijskih migranata u blizini sela Davidovo u ličnom vozilu srpskih registarskih oznaka, kojim je upravljao srpski državljanin iz Vranja.⁸

Nakon što su prešli u Severnu Makedoniju, migranti kreću na sever Koridorom 10 od Đevdelije preko Velesa do glavnog grada Skoplja. Poboljšanje autoputa između Demir Kapije i Smokvice povećalo je brzinu saobraćaja i smanjilo broj kontrola, olakšavajući time krijumčarenje migranata. Alternativni put koji krijumčari koriste da bi izbegli policijske patrole prolazi od Đevdelije do Kumanova preko Bogdanaca, Valandova, Strumice i Štipa.

SLIKA 2 Ulazna mesta za migrante i putevi krijumčarenja preko Severne Makedonije.

Da bi smanjili rizike, krijumčari često koriste vozila izgubljenih ili ukradenih registarskih oznaka i migrante smeštaju u napuštene ili prazne kuće. Krijumčari često nose maske i rukavice kako ne bi ostavili DNK tragove ili otiske prstiju u vozilima - praksa koja ne izaziva veliku sumnju zbog mera predostrožnosti zbog COVID-19.

Blizu srpske granice, migranti se obično ostavljaju u blizini Kostrnika, benzinske pumpe Makpetrol na autoputu E-75 ili obilaznice Tabanovce. Odatle ih pokupe i dovezu u sela Lipkovo, Lojane ili Vaksince u regionu Lipkova – sela sa muslimanskom većinom koja pružaju sigurno utočište i krijumčarima i migrantima. Potom se migranti krijumčare do sela Miratovac u Srbiji, gde ih preuzimaju srpske kriminalne grupe. Kao odgovor na to, Srbija postavlja ogradu duž svoje granice sa Severnom Makedonijom kako bi zaustavila taj tok.⁹

U južnoj Srbiji mnogi azilanti i migranti okupljaju se u kampovima oko Preševa, Bujanovca i Vranja. Od 9. novembra 2020. godine, u ova tri kampa broj tražilaca azila i migranata procenjen je na 900. Odatle, oni pokušavaju da krenu na sever.

Metode krijumčarenja

Krijumčarenje migranata preko Severne Makedonije olakšavaju kriminalne mreže koje imaju veze u zemljama porekla i odredišta, kao i u susednim zemljama, obezbeđujući tako kontinuitet duž cele rute. Oni nude čitav niz usluga, uključujući smeštaj, nabavljanje lažnih dokumenata i informacije o kontakt mestima u zemljama dalje na ruti.

Ove kriminalne mreže imaju vertikalnu strukturu sa jasno definisanim ulogama za svakog člana, poput domaćina, osmatrača, transportera, posrednika i blagajnika. Na primer, odgovornost domaćina je da se brine o migrantima kada uđu u Severnu Makedoniju, dok je posao osmatrača identifikovanje policijskih patrola, kontrolnih punktova ili zaseda duž rute i obaveštavanje preostalih članova mreže.¹⁰

Da bi komunicirali na način koji izbegava otkrivanje, krijumčari koriste aplikacije za razmenu poruka na društvenim mrežama kao što su WhatsApp, Viber ili Telegram. Takođe se oslanjaju na društvene medije i koriste mrežne platforme da bi organizovali pružanje usluga.¹¹ Pored toga, migrante prate pomoću GPS uređaja. Alati za komunikaciju se često menjaju ili kombinuju; na primer, nije neobično da krijumčari iniciraju

komunikaciju putem mobilnih telefona ili putem Interneta i nastavljaju na službenim telefonima ili radijima.

Naknada za krijumčarenje migranata iz Grčke kroz Severnu Makedoniju i u Srbiju iznosi između 300 i 1 500 evra, u zavisnosti od načina prevoza, kvaliteta smeštaja i drugih usluga. Vredi napomenuti da se ista tarifa primenjivala 2015. godine i do početka 2016. godine. Izgleda da su te naknade skočile na čak 3 500 € u periodu neposredno nakon zatvaranja balkanske rute.¹² Naknade se obično plaćaju unapred u gotovini u nekom od velikih grčkih gradova, vozaču ili vodiču, ili putem usluga transfera novca poput hawala sistema.¹³

Postoje indikacije da krijumčari ponekad saraduju sa policajcima koji im daju informacije o policijskim patrolama i kontrolnim punktovima. Na primer, 2016. godine, kao rezultat hitne akcije pod šifrom Kojot, uhapšeno je 19 osoba, a pet policajaca je istraženo zbog krijumčarenja migranata, prodaje droge, zloupotrebe položaja i lažne identifikacije u regionima Veles, Negotino, Đevdelija i Skoplje. Policajci su optuženi za pružanje informacija, logistike, pa čak i policijskih uniformi kriminalnoj grupi.¹⁴

U drugom slučaju, u periodu od 2018. do 2019. godine, severno makedonska policija privela je 17 članova organizovane kriminalne grupe, uključujući starijeg policajca iz Štipa koji je bio umešan u krijumčarenje migranata. Članovi kriminalne grupe koristili su saučesnika u policiji da bi dobili dojave o operacijama protiv krijumčarenja i kako da prikriju svoje kriminalne aktivnosti.¹⁵

Ali policija je takođe imala uspeha u razbijanju krijumčarskih krugova. U oktobru 2019. godine, policajci u Severnoj Makedoniji, u okviru operacije Refleks, sprečili su ulazak 252 migranta duž granica sa Grčkom, Bugarskom i Srbijom.¹⁶ Kriminalnu mrežu organizovali su otac i sin iz Bogdanaca koji su između decembra 2019. i oktobra 2020. prošvercovali oko 100 migranata u zemlju u zamenu za značajan profit. Preostali članovi grupe bili su prevoznici koji su migrante prebacivali preko Severne Makedonije. Većina migranata je poreklom iz Avganistana, Pakistana, Sirije, Irana, Egipta i drugih bliskoistočnih zemalja.¹⁷

Iako se broj ljudi u pokretu značajno smanjio između marta i maja 2020. godine kao rezultat ograničenja povezanih sa pandemijom,¹⁸ taj broj je ponovo počeo da se povećava u junu i od tada raste: tokom prvih devet

dana oktobra, policija Severne Makedonije je privela 878 migranata blizu granice sa Grčkom. Ovo povećanje ne stvara samo veće tržište za krijumčarenje migranata, već

pogoršava i humanitarnu krizu na jugu Srbije u kojoj rastu kampovi u kojima borave azilanti i migranti.

Napomene

- 1 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Severne Makedonije, Izveštaj za procenu rizika od organizovanog i ozbiljnog kriminala (2010–2015) i Izveštaj za procenu rizika od organizovanog i ozbiljnog kriminala (2017–2019).
- 2 Centar za sprovođenje zakona jugoistočne Evrope, 2019. Izveštaj o ilegalnim migracijama u jugoistočnoj Evropi, https://www.selec.org/wp-content/uploads/2020/04/SELEC-Report-on-Illegal-Migration-in-SEE_public-version.pdf.
- 3 Ministry of Interior of the Republic of North Macedonia, 2019 Annual report, <https://bit.ly/3maca8s>.
- 4 Ibid.
- 5 Sashko Panajotov, Infomigrants: *Migranti od novo se upatuvaaat kon balkanskata mar ruta preku Idomeni*, Mia, 22. jul 2020, <https://mia.mk/infomigrants-migranti-odnovo-se-upatuvaaat-kon-balkanskata-ruta-preku-idomeni/>.
- 6 Akademik, *Voz vo blizina na Veles pregazi 14 migranti: mashinovozacot nemal uslovi da go sopra vozot, informiraat od obvinitelstvoto*, 24. april 2015, <https://akademik.mk/voz-vo-blizina-na-veles-pregazi-14-migranti-mashinovozachot-nemal-uslovi-da-go-sopre-vozot-informiraat-od-obvinitelstvo-3/>.
- 7 Zoran Georgiev, *Divite pateki preku Belasica-nova balkanska ruta za migrantite niz Makedonija*, Sitel, 18. jul 2020, <https://sitel.com.mk/divite-pateki-preku-belasica-nova-balkanska-ruta-za-migrantite-niz-makedonija>.
- 8 Ibid.
- 9 Srpske vlasti počele su da podižu ogradu na granici sa Makedonijom, na području Preševa. Ovaj deo granice je ozloglašen zbog čestog kretanja migranata, koji prelaze Makedoniju nakon ulaska kroz Grčku i koriste sela na makedonskoj strani granice kao poligon dok čekaju da uđu u Srbiju. Makedonija takođe ima sličnu ogradu u blizini Đevđelije, na granici sa Grčkom.
- 10 Ivan Sterjoski i Bojana Božinovska. Trafficking in human beings and smuggling of migrants in North Macedonia, Macedonian Young Lawyers Association, maj 2019, <https://bit.ly/399ddSc>.
- 11 Centar za sprovođenje zakona jugoistočne Evrope, 2019. Izveštaj o ilegalnim migracijama u jugoistočnoj Evropi, https://www.selec.org/wp-content/uploads/2020/04/SELEC-Report-on-Illegal-Migration-in-SEE_public-version.pdf.
- 12 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Severne Makedonije, Izveštaj za procenu rizika od organizovanog i ozbiljnog kriminala (2017–2019).
- 13 Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, Crne Gore i Makedonije, Regionalna procena ozbiljnog i organizovanog kriminala, http://www.mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/analizi-statistiki/Soceta%20izvestaj%202016%20ENG.pdf.
- 14 Vladimir Kalinski, *Uapseni policajci osomnicheni za shverc na migrant*, Radio Slobodna Evropa, 20. jul 2016, <https://www.slobodnaevropa.mk/a/27869604.html>.
- 15 S. K. Delevska, *Uapsen policiski nacalnik za Shtip za shverc na migrant, povekepati otkrienata ruta este e ziva*, 15. februar 2019, <https://sdk.mk/index.php/makedonija/uapsen-politsiski-nachalnik-na-shtip-za-shverts-na-migranti-povekepati-otkrienata-ruta-ushte-e-zhiva/>.
- 16 Republika Severna Makedonija, Ministarstvo unutrašnjih poslova, 16. oktobar 2020, <https://mvr.gov.mk/vest/13225>.
- 17 Mak Press, *Akcija na MVR protiv organizirana grupa za krijumčarenje migrant, se koristea I helihipteri*, 15. oktobar 2020, <https://vesti.mk/read/article/https%3A%2F%2Fmakpress.mk%2FHome%2FPostDetails%3FPostId%3D374320>.
- 18 Pelagija Stojancova, *Balkanskata migrantska ruta povtorno atraktivna*, Radio Slobodna Evropa, 26. jun 2020, <https://bit.ly/376Yong>.

Jačanje poverenja između policije i carine u jugoistočnoj Evropi.

Centar za sprovođenje zakona u jugoistočnoj Evropi (SELEC), osnovan 1999. godine, jedina je međunarodna organizacija u jugoistočnoj Evropi koja podstiče sinergiju policije i carinskih agencija, radeći zajedno u borbi protiv transnacionalnog, ozbiljnog i organizovanog kriminala u regionu. Rezultati njenog rada su opipljivi: na primer, u

martu 2020. godine bugarska policija i turski carinici zaplenili su 72 kilograma heroina i uhapsili četiri osobe, od kojih je dve tražio INTERPOL. Operaciju su olakšale informacije koje su razmenjivali policajci i carinici preko sedišta SELEC-a u Bukureštu.

Snejana Maleeva, Generalni direktor SELEC-a od 2017. i direktor za pravne i unutrašnje poslove od 2011. do 2017. godine, raspravlja o radu centra u regionu, uključujući obuku, zajedničke operacije i analize i saradnju među tužiocima.

Ukratko, šta radi SELEC?

SELEC ima ključnu ulogu u borbi protiv transnacionalnog ozbiljnog i organizovanog kriminala u jugoistočnoj Evropi. Može da koristi resurse 11 država članica i 25 partnerskih zemalja i organizacija.

SELEC je fokusiran na operativna pitanja, nudeći platformu za razmenu informacija i zahteve za pomoć u realnom vremenu. Takođe nudi sigurnu vezu putem nove jedinice Operativnog centra, za podršku i koordinaciju zajedničkih istraga i regionalnih operacija, kao i za razvoj analitičkih izveštaja. SELEC doprinosi izgradnji kapaciteta svojih država članica i partnera kroz organizovanje stručnih misija, sastanaka radnih grupa, regionalnih konferencija, radionica, studijskih poseta i obuka, i omogućavanjem umrežavanja i drugih načina saradnje.

Možete li da istaknete neke od SELEC-ovih konkretnih dostignuća?

SELEC je fokusiran na operativna pitanja. Njegova glavna

Albanija	Crna Gora
Bosna i Hercegovina	Severna Makedonija
Bugarska	Rumunija
Grčka	Srbija
Mađarska	Turska
Moldavija	

SLIKA 3 Države članice SELEC-a

dostignuća u poslednjih 21 godinu ogledaju se u značajnim rezultatima u borbi protiv organizovanog kriminala u jugoistočnoj Evropi. Sve je veći broj zajedničkih istraga koje sprovode države članice SELEC-a pod pokroviteljstvom organizacije, kao i sve veći broj razmena informacija koje su doprinele uspehu tih istraga.

Da biste dobili ideju o rastućoj ulozi SELEC-a, 2001. godine bilo je 315 razmena informacija i zahteva za pomoć upućenih preko organizacije; u 2019. godini registrovano je 30 222 takvih razmena. Od četiri zajedničke istrage registrovane u našoj prvoj godini rada, sada u proseku ostvarujemo više od 100 zajedničkih istraga godišnje koje se sprovode uz SELEC-ovu koordinaciju i podršku.

Da bismo poboljšali podršku koju pružamo državama članicama, otvorili smo vrhunsku, visoko obezbeđenu jedinicu Operativnog centra. Jedinica omogućava državama članicama razmenu podataka, uključujući audio i video komunikaciju, na brz i siguran način, 24 sata dnevno, sedam dana u nedelji.

Da bismo povećali svoju efektivnost i efikasnost, takođe smo primenili prilagođeni alat za prijavu obavestajnih podataka SELEC. Operativna platforma alata uključuje geografski informacioni sistem, informisanje o situaciji u realnom vremenu, upravljanje incidentima, izveštavanje i analitiku podataka. Ona obezbeđuje brzo prikupljanje, analizu i razmenu strateških i operativnih informacija između službenika zaduženih za predmet, nacionalnih kontakt tačaka, službenika za vezu i organizacije.

Takođe vodimo vežbe i kurseve obuke posredstvom našeg centra za obuku u sedištu SELEC-a. Ove godine smo uveli obuku u virtuelnoj stvarnosti koja testira

pažnju i percepciju učesnika. Simulacija vodi polaznike na virtuelni granični prelaz gde moraju da pregledaju vozilo za koje se sumnja da švercuje cigarete. Ostali interaktivni multimedijalni alati omogućavaju korisnicima da pregledaju vozila i brodove u potrazi za krijumčarenom robom i suoče se sa različitim vrstama krivičnih dela sa kojima se policajci i carinici redovno susreću.

Da li radite i sa tužiocima?

Da, upotpunjujući rad policije i carine, Savetodavna grupa tužilaca za jugoistočnu Evropu (SEEPAG) deluje pod pokroviteljstvom SELEC-a od 2003. godine. Misija SEEPAG-a je da olakša pravosudnu saradnju u značajnim transnacionalnim krivičnim istragama i slučajevima. Stvarajući mrežu iskusnih tužilaca, SEEPAG nastoji da popuni kritičnu prazninu u regionu promovišući pravovremenu razmenu informacija i dokaza, bilo putem pravilnog izvršenja zahteva za uzajamnu pravnu pomoć ili više neformalnih kanala komunikacije. Funkcija SEEPAG-a je takođe pružanje smernica, pomoći i povratnih informacija zakonodavcima u regionu o pravosuđu i pitanjima sprovođenja zakona. Svaka od država članica imenovala je iskusnog tužioca ili sudiju sa iskustvom u međunarodnoj saradnji za svog predstavnika u SEEPAG-u.¹

SELEC-ova jedinica operativnog centra u akciji.

Fotografija: Obezbedena

Postoji velika zabrinutost zbog krijumčarenja vatrenog oružja u jugoistočnoj Evropi. Kako se SELEC suočava sa time?

SELEC je sproveo poseban projekat za jačanje borbe protiv trgovine oružjem u jugoistočnoj Evropi od 2016. do 2019. godine kako bi se suočio sa ovim zabrinutostima. Cilj projekta bio je ojačati kapacitete organa za sprovođenje zakona u jugoistočnoj Evropi za borbu protiv trgovine oružjem. On je osmišljen za unapređenje saradnje između EU i država članica SELECA u prikupljanju i analizi podataka o oružju, konsolidaciji istražnih kapaciteta, sprovođenju zajedničkih istraga i jačanju policijske saradnje i razmene najboljih praksi između agencija za sprovođenje zakona koje se bave tim problemom u regionu.

Projektne aktivnosti i rezultati obuhvatali su uspostavljanje regionalne mreže stručnjaka za vatreno oružje, stvaranje 15 mobilnih istražnih jedinica, obuku o uočavanju i bavljenju švercom oružja na darknet-u i objavljivanje priručnika o najboljoj praksi.

U protekle tri godine, SELEC je objavio nekoliko izveštaja o organizovanom kriminalu u jugoistočnoj Evropi. Možete li nam reći nešto o svom analitičkom radu?

SELEC proizvodi operativne, analitičke proizvode o konkretnim transnacionalnim slučajevima i izveštaje o proceni izvršenih regionalnih operacija, kao i strateške godišnje izveštaje o najvažnijim vrstama kriminala u jugoistočnoj Evropi, kao što su droga, trgovina ljudima, ilegalne migracije, šverc duvanskih proizvoda, terorizam,

obezbeđivanje kontejnera i krivična dela vezana za vozila. Kompletni izveštaji su namenjeni isključivo za policijsku i sudsku upotrebu, mada postoje i javne verzije dostupne na našoj veb stranici.²

Naš najopsežniji strateški izveštaj je Procena pretnje od organizovanog kriminala u jugoistočnoj Evropi (OCTA SEE), koja se izrađuje u saradnji sa našim državama članicama i pokriva petogodišnji period. Poslednji izveštaj je objavljen 2018. godine. OCTA SEE vrši kvalitativnu procenu organizovanog kriminala u regionu, ilustruje trenutne trendove i ističe slabe tačke i mogućnosti koje otkrivaju razne vrste krivičnih dela. Izveštaj je sastavljen ne samo da proceni situaciju, već i da osvetli područja u kojima bi države članice mogle da preduzmu odgovarajuće mere za poboljšanje situacije.

Koje bezbednosne izazove trenutno ocenjujete kao najaktuelnije za region?

Na osnovu analize i nalaza iz OCTA SEE za 2018. godinu koju je pripremio SELEC, trenutno se fokusiramo uglavnom na pet prioriteta u regionu: visokotehnološki kriminal, terorizam, trgovina drogom, kriminal u trgovini i industriji i trgovina ljudima i krijumčarenje migranata. To su transnacionalni izazovi sa kojima svaka zemlja pojedinačno ne može efikasno da se suoči, već protiv njih moraju da se udruže svi relevantni akteri.

Želela bih da istaknem da sam ponosna na ulogu koju SELEC igra u jačanju saradnje između policije i carinika u jugoistočnoj Evropi. Zajedno stvaramo region sigurnijim mestom.

Shënime

- 1 Spisak članova SEEPAG-a je dostupan na veb sajtu www.selec.org/contacts.
- 2 Za više informacija, pogledati <https://www.selec.org/analytical-products/>.

Obećanja koja ispunjavamo: nadgledanje obećanja o borbi protiv korupcije na Zapadnom Balkanu.

Më 10 nëntor 2020, udhëheqësit e vendeve të Ballkanit Perëndimor morën pjesë në samitin e Sofjes të bashkëkryesuar nga Lideri Zapadnog Balkana su 10. novembra 2020. učestovali na samitu u Sofiji u okviru Berlinskog procesa kojim ove godine predsedavaju Bugarska i Severna Makedonija. Ovaj proces je uveden 2014. godine zbog olakšavanja regionalne saradnje među zemljama Zapadnog Balkana i jačanja evropskih integracija i bezbednosti. Svake godine politički lideri Zapadnog Balkana i EU okupljaju se kako bi radili na postizanju veće bezbednosti, stabilnosti, integracije i prosperiteta u regionu. Borba protiv korupcije bila je prioritet Berlinskog procesa. Ali da li države ispunjavaju svoje obaveze?

Na samitu u Trstu 2017. vođena je sveobuhvatna rasprava o korupciji i njenom uticaju na region. Sastanak je zaključen zajedničkom izjavom italijanskog predsedavajućeg i vlada zemalja Zapadnog Balkana o njihovoj zajedničkoj posvećenosti borbi protiv korupcije. U njoj su priznali da je „korupcija izazov za sva naša društva” i rekli da je „sazrelo vreme za pojačane napore da se zadovolje ogromni zahtevi za integritetom, poštovanjem i predvidljivošću vladavine prava u našim zemljama”.¹

Na samitu u Londonu 2018. godine, zemlje Zapadnog Balkana (osim Srbije koja je potpisala 2019.) učinile su korak dalje davanjem antikorupcijskih obećanja. Predsedavajući je pozdravio ova obećanja, napominjući da „korupcija koči ekonomski rast i investicije, slabi demokratske institucije, uništava poverenje javnosti i podriva vladavinu prava”.² Obećanja su pokrivala teme poput javno-privatnog partnerstva, javnih nabavki, poreza, uzbunjivanja, stvarnog vlasništva, povrata imovine i mogućnosti izvršenja. Ova obavezivanja nisu bila nova, ali su pojačala ona koje su već data u kontekstu drugih inicijativa, poput Samita o borbi protiv korupcije u Londonu 2016. godine, prve Globalne deklaracije protiv korupcije, preporuka Grupe država članica Saveta Evrope protiv korupcije i preporuka Evropske komisije datih kao deo procesa pristupanja EU.

Borba protiv korupcije je ponovo bila na dnevnom redu na samitu 2019. u Poznanju. Iako zemlje Zapadnog Balkana formalno nisu uspostavile nezavisni mehanizam za reviziju, postigle su razumevanje potrebe za merljivim napretkom u sprovođenju svojih antikorupcijskih obaveza. Ovaj prateći događaj je istakao ulogu civilnog društva u pomaganju praćenja primene.

Nezavisna regionalna procena korupcije na Zapadnom Balkanu preduzeta je kao nastavak samita u Poznanju, uz podršku vlade Velike Britanije. Nacionalni stručnjaci koji rade u partnerstvu sa GI-TOC analizirali su korupciju i njen uticaj na upravljanje u svakoj od šest država Zapadnog Balkana. Oni su obavili razgovore sa zainteresovanim stranama, uključujući predstavnike krivično-pravnog sektora, civilnog društva, akademske zajednice i medija. U tom procesu, autori su otkrili da se malo zna o obećanjima za borbu protiv korupcije, bilo u široj javnosti bilo u vladinim agencijama odgovornim za njihovu primenu. Takođe nije bilo očigledno koji su vladini organi odgovorni ili odgovorni za praćenje sprovođenja.

Nedavno objavljeni sažetak nalaza GI-TOC-a o korupciji i obećanjima o borbi protiv korupcije na Zapadnom Balkanu pokazuje da je korupcija i uzrok i posledica kriminalne kulture koja prožima region i način na koji je korupcija povezana sa politikom sugerise stepen organizovane korupcije, pa čak i elemente korupcije na državnom nivou, u brojnim zemljama u regionu.³

Procena u kojoj meri vlade Zapadnog Balkana ispunjavaju svoje obaveze u borbi protiv korupcije naglašava napredak u nekim zemljama i u nekim oblastima, dok u drugima nije bilo napretka, ili je čak došlo do nazadovanja. Budući izveštaj GI-TOC proverice sprovođenje obaveza u svih šest zemalja. Redovno praćenje sprovođenja obećanja o borbi protiv korupcije trebalo bi da pomogne da se smanji jaz između datih i održanih obećanja.

Shënime

- 1 Berlin Process, Joint Declaration Against Corruption, Trieste Summit 12 July 2017 <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/11/Joint-Declaration-Against-Corruption-1.pdf>.
- 2 Berlinski proces, Zaključci predsedavajućeg sastanka šefova Londonskog samita o Zapadnom Balkanu, Samit Zapadnog Balkana u Londonu, 10. jula 2018., <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2018/07/Chair's-Conclusions-of-the-Heads'-meeting-of-the-London-Western-Balkans-Summit-10-July-2018.pdf>.
- 3 Uglješa Ugi Zvekić and Sunčana Roksandić Vidlička Infrastruktura integriteta: Obećanja o korupciji i antikorupciji na Zapadnom Balkanu, Sažetak, GI-TOC, oktobar 2020.

Jačanje otpornosti i pomirenja u Mostaru.

Zašto je osnovan Klub MASA? Šta je vaša misija i čime se bavite?

Klub MASA (Uzajamna akcija za jačanje alternative) postojao je neko vreme kao neformalna grupa, ali zvanično smo ga osnovali u Mostaru 2016. godine kako bismo pružili podršku i rekreaciju mladima i osobama sa invaliditetom. Mladi su bili demotivisani; nedostajalo im je prilika i bili su izloženi ekstremizmu, nasilnim navijačima fudbalskih klubova, upotrebi droga i delinkvenciji. Uvideli smo potrebu za organizacijom koja bi ugroženim mladima u ovom regionu mogla da pruži održive alternative.

Tokom protekle četiri godine fokusirali smo se na promociju međuetničke saradnje između Srba, Bošnjaka i Hrvata u gradovima poput Nevesinja i Bileće u Republici Srpskoj. Organizovali smo zajedničke inicijative da se ljudi okupe i zajedno rade na stvaranju bezbednijeg okruženja i prilagođavanju društva potrebama mladih i osoba sa invaliditetom.

Koji su glavni izazovi sa kojima se suočavate u radu sa mladima u regionu Mostara?

Kao organizacija civilnog društva (OCD) koja se bavi ranjivošću u zemlji koja ima visoku stopu nezaposlenosti mladih, imamo dosta toga da uradimo. Nažalost, rad za OCD u tako izazovnom regionu rizičan je potez u karijeri zbog nedostatka predvidljivog i održivog dohotka i problema sa socijalnim osiguranjem. U Bosni i Hercegovini ima puno OCD, ali nema dovoljno inicijativa koje bi direktno saradivale sa mladim ljudima da bi im dali snage da odbace organizovani kriminal, drogu i nasilje u svom životu i u društvu.

Mladi se smatraju (pa čak i sami sebe smatraju) pasivnim akterima ili čak žrtvama, pre nego potencijalnim inicijatorima promena koji mogu ojačati otpornost u svojim mrežama i zajednicama. Moramo edukovati i podstaći mlade ljude da se uključe u aktivizam, uključiti ih u naše aktivnosti i podržati ih kao i njihove ideje kako bi one doprle do drugih mladih ljudi. Budući da je naš obrazovni sistem loš i podeljen, neformalno obrazovanje mora da stupi na scenu i popuni prazninu.

Almira Musić iz kluba MASA, koordinator projekta, i Almir Denjo, predsednik, razgovaraju o ulozi organizacije u promociji otpornosti i pomirenja u zajednici, posebno među mladima i ljudima na marginama društva.

Fotografija: Obezbedena

SLIKA 4 Mostar se nalazi duž ključnih krijumčarskih ruta.

Sproveli ste projekat za promociju interkulturalnog dijaloga i inkluzije kroz sport koji je uključivao ratne veterane različitih nacionalnosti, kao i bivše zatvorenike. Kako ste uspjeli da okupite ove ljude i kakav je bio rezultat?

Više od dvadeset godina nakon rata, Mostar je i dalje podjeljen grad, sa hrvatskim delom na zapadu i bošnjačkim delom na istoku. Postoje dve političke stranke koje predstavljaju dve glavne etničke grupe, dve bolnice, dve vatrogasne jedinice, dve komunalne i elektroprivredne kompanije i dve pošte. Postoje čak i etnički odvojene obrazovne, kulturne i sportske aktivnosti.

Potrebni su nam projekti koji promovišu međuetničko razumevanje i saradnju, jer se mlađa generacija odgaja na starim narativima i podelama iz prošlosti. Oni se hrane pričama roditelja o ratu i istoriji, što podstiče međusobne tenzije. Da bismo to prevazišli, organizujemo radionice koje okupljaju veterane, omladinu i bivše zatvorenike kako bi razgovarali o tome šta se ovde dogodilo devedesetih godina i o tome šta bi trebalo promeniti u našem društvu kako bi nam svima bilo bolje.

Umesto da ljudi govore o sopstvenim iskustvima, učesnike navodimo da igraju uloge kako bi videli kakav je osećaj hodati u tuđim cipelama. Ovo pomaže u razbijanju stereotipa i predrasuda i izgradnji empatije. U maloj zajednici poput Mostara predrasude i stereotipi su previše prisutni: čak i ako želite da se promenite, ljudi će vas uvek podsećati na vaše greške ili vam suditi na određeni način. Verujemo da svi zaslužuju drugu šansu, bilo bivši zatvorenici koji pokušavaju da promene svoj način života, ljudi koji su već koristili drogu ili oni koji su na marginama društva.

Kako biste opisali trendove organizovanog kriminala u Mostaru i hercegovačko-neretvanskom kantonu?

Zaostavština rata i politička previranja između etnički zasnovanih partija u Mostaru - koje su sprečavale sprovođenje lokalnih izbora u poslednjih 12 godina - stvorile su plodno okruženje za organizovani kriminal. Postoji nekoliko kriminalnih grupa aktivnih u trgovini drogom u gradu i oko njega, od kojih su neke uključene u distribuciju kanabisa i heroina. U poslednjih nekoliko godina druge grupe su se bavile trgovinom kokainom. Veći deo droge u zemlju ulazi preko granica Bosne i

Hercegovine sa Srbijom i Crnom Gorom, oko Bileće, Trebinja i Foče.

Pored droge, postoji i trgovina ljudima i krijumčarenje migranata, cigareta i alkohola. Činjenica da je policija u Mostaru tokom nedavnih racija zaplenila velike količine ilegalnog oružja i eksploziva ukazuje na to da stanovnici grada poseduju značajne količine ilegalnog oružja. Većina kriminalnih grupa ovde takođe se bavi

zelenišnjem i prostitucijom, dovodeći žene iz Ukrajine, Moldavije i Srbije.

Situaciju pogoršava korupcija u pravosuđu i blage kazne za zločine. Takođe su postojale neke veze između kriminalaca i lokalnih političara koje su rezultirale otmicama i ubistvima. Ovaj ekosistem pretvorio je Mostar u magnet za kriminalce iz regiona, prvenstveno iz Hrvatske, Srbije i Crne Gore. Ali on nije sigurno utočište: neki od njih su ovde ubijeni.

MOSTAR KAO ŽARIŠTE ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Mostar je grad na jugu Bosne i Hercegovine koji je administrativno središte hercegovačko-neretvanskog kantona. To je popularno turističko odredište, ne samo zbog svog prelepog mosta preko reke Neretve. Nalazi se duž ključnih švercerskih ruta oko dva sata vožnje od Sarajeva, Herceg Novog (Crna Gora) i Dubrovnika i Splita (Hrvatska).

Grad je stradao tokom balkanskih ratova 1990-ih: njegov poznati most je srušen, počinjeni su ratni zločini i grad je podeljen po etničkim linijama između bošnjačke i hrvatske zajednice. Politički, grad je i dalje podeljen, jednom polovinom vlada glavna bošnjačka stranka, a drugom polovinom glavna hrvatska stranka.

Mostar je jedini evropski grad u kojem se nisu održavali lokalni izbori već 12 godina. Ovo je usporilo ekonomski oporavak i otežalo upravljanje. Značajno je da Mostar nije imao policijskog komesara dve godine i ima manjak policajaca. Ovo je doprinelo da grad postane utočište za kriminalce iz regiona koji se kriju od drugih kriminalnih grupa ili beže od zakona.

Neki koriste svoje dvojno državljanstvo (na primer, hrvatsko ili srpsko) da ne bi bili uhaćeni ili da bi dobili umanjenju kaznu. Drugi posluju nekažnjeno zahvaljujući korupciji i slabom krivičnom gonjenju. Priča se da su kriminalne grupe u gradu umešane u trgovinu drogom, oružjem i ljudima. Pored toga što je poznat kao središte trgovine drogom ka Sarajevu i u EU preko Hrvatske,

Pogled na Mostarski most preko reke Neretve. Pored popularne turističke destinacije, Mostar je postao i žarište organizovanog kriminala.

© Denis Zuberi/Anadolu Agency via Getty Images

Mostar je poznat i kao centar za konzumaciju droge. U gradu je ubijeno više kriminalaca, uključujući nekoliko koji su povezani sa kotorskim klanovima u Crnoj Gori. Ubice se retko pronalaze.

Pored toga, grad ima i problem sa huliganstvom. U proteklih 15 godina bilo je višestrukih napada na policiju, posebno nasilnih pristalica lokalnog fudbalskog kluba Zrinjski. Članovi huliganskih grupa takođe su navodno umešani u trgovinu drogom i oružjem i imaju veze sa desničarskim organizacijama u drugim delovima Evrope, uključujući Ukrajinu¹

Da li u Mostaru postoji i problem korišćenja droga?

Ranije je Mostar bio uglavnom tranzitno mjesto za drogu koja se krijumčari u zapadnu Evropu, ali u posljednjih 10 godina povećala se upotreba svih vrsta droge. Potražnja je najveća tokom leta kada desetine hiljada turista boravi u gradu. Kanabis je droga koja se najčešće koristi u Mostaru.

Koji su glavni izazovi podsticanja međuetničke saradnje među mladima, posebno u sprečavanju kriminala?

Najveća prepreka promociji međuetničke saradnje je ekstremni nacionalizam, posebno u ruralnim oblastima. Nacionalisti ne dozvoljavaju međunacionalne kontakte

ili aktivnosti pomirenja. Neki od njih su povezani sa kriminalom, pa im nije u interesu da osnažuju mlade ljude da se bave negativnim pojavama u društvu. To otežava unapređenje međuetničke saradnje i borbu protiv kriminala.

U ovom regionu mnoge ključne institucije odgovorne za krivičnu pravdu vodi ista politička stranka. Kakav uticaj ovo ima na borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala?

Glavna prepreka funkcionisanju tužilaštva i pravosuđa u hercegovačko-neretvanskom kantonu, a time i u Mostaru, jeste činjenica da su tužilac i predsednik suda iz iste stranke, kao i ministar unutrašnjih poslova i policijski komesar. Kantonalni sud presudio je da je poverenik nelegalno izabran, ali odluka nije sprovedena u delo.

Slučajevi korupcije povezani sa političarima ili tajkunima bliskim ovim liderima i dalje su nerešeni. Građani retko podižu tužbe protiv moćnih ljudi jer znaju da protiv takve elite neće biti pokrenut krivični postupak. Štaviše, policija nema plan za borbu protiv organizovanog kriminala ili nasilja: usled toga, sve je veći broj incidenata i sve više mladih se uključuje u kriminalne aktivnosti.

Na primer, 2019. godine oko 5 000 radnika fabrike Aluminij, ekonomskog giganta u ovom regionu, ostalo je bez posla. Drugi radnici su tada štrajkovali da bi skrenuli

pažnju na navode o korupciji i lošem upravljanju u fabrici. Kantonalno tužilaštvo pokrenulo je slučaj, ali od tada se ništa nije dogodilo. Slično se dogodilo i sa fabricom Soko, koja je nekada bila veliki proizvođač delova za vazduhoplovnu industriju. Vođa jedne od nacionalističkih partija bio je direktor fabrike kada je bankrotirala nakon privatizacije. Međutim, materijalni dokazi i svi dokumenti tužilaštva nestali su na putu od tužilaštva do suda i optužbe su odbačene.

Skandal oko mostarskog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda je najsvežiji primer za to. Ovo postrojenje za otpadne vode trebalo je da radi punim kapacitetom pre više od tri godine, ali je još uvek u fazi ispitivanja. Projekt je već koštao preko 180 miliona KM (92 miliona eura), a jedan kolektor tek treba da bude završen.

To objašnjava zašto toliko mladih ljudi napušta ovaj grad i zašto se mnogi od onih koji ostaju pridružuju kriminalnim ili huliganskim grupama. Važno je što više razgovarati o ovim problemima i apelovati na vlasti da pokrenu krivične postupke protiv odgovornih lica. Svaki projekat, uključujući i one koje podržava GI-TOC-ov Fond za rezilijentnost (Resilience Fund), koji može da pomogne u smanjenju ranjivosti i podstakne mlade ljude da razgovaraju i rade na boljoj budućnosti za sebe i svoju zajednicu je dobrodošao.

Shënime

- 1 Rrjeti Studimor i Ballkanit i Bosnjë e Hercegovinës (Balkan Research Network of Bosnia and Herzegovina), *Mostarski navijači i desničari pokazuju naklonost ukrajinskom 'Azovu', Zëri i Amerikës*, 10

nëntor 2020, <https://ba.voanews.com/a/bih-zrinjski-navijaci-azov-ukrajina-radikalizam-rasizam/5655134.html>.

Zahvalnice

Ovaj bilten rizika je izdanje Opservatorije civilnog društva za globalnu inicijativu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala za suzbijanje organizovanog kriminala u Jugoistočnoj Evropi (SEE-Obs).

SEE-Obs je platforma koja povezuje i osnažuje aktere civilnog društva u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori, severnoj Makedoniji i Srbiji. Cilj mu je da omogući civilnom društvu da identifikuje, analizira i mapira kriminalne trendove i njihov uticaj na ilegalne

tokove, upravljanje, razvoj, međuetničke odnose, bezbednost i vladavinu prava. SEE-Obs podržava civilno društvo u praćenju nacionalne dinamike i širih regionalnih i međunarodnih trendova organizovanog kriminala. SEE-Obs pokrenut je kao rezultat Samita Zapadnog Balkana 2018. u Londonu, koji je deo Berlinskog procesa.

Zahvaljujemo Ivici Simonovskom, Platoru Avdiu i Safetu Mušiću na njihovim dragocenim doprinosima.

Bilteni rizika su redovna izdanja naših regionalnih opservatorija, koje koriste mreže civilnog društva kako bi obezbedile nove podatke i kontekstualizovale trendove u vezi sa mrežama organizovanog kriminala, nelegalnom trgovinom i reakcijama države na ove probleme. Ako želite da se besplatno pretplatite na buduća izdanja Biltena rizika, prijavite se ovde ili pošaljite e-poruku na adresu almedina.dodic@globalinitiative.net.

MBI "INCIATIVĚN GLOBALE"

Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala je globalna mreža od 600 stručnjaka širom sveta. Globalna inicijativa pruža platformu za promociju šire debate i inovativnih pristupa kao gradivnih blokova za inkluzivnu globalnu strategiju protiv organizovanog kriminala.

www.globalinitiative.net

Ova publikacija je nastala uz finansijsku podršku Fonda za sprečavanje sukoba, stabilnost i bezbednost Ujedinjenog Kraljevstva. Njen sadržaj je isključiva odgovornost Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC) i ne odražava nužno stavove Ujedinjenog Kraljevstva.

**GLOBAL
INITIATIVE**
AGAINST TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME